

Христина КОСТЮК

СЕРГІЙ ІВАНОВ: ВИХОВАНЕЦЬ ШКОЛИ ПІД НАЗВОЮ «КДІТМ»

Сергій Іванов вступив до Київського державного інституту імені І. К. Карпенка-Карого наприкінці шістдесятих. Він, син відомого українського поета Петра Іванова, подався «в актори» за власним бажанням і без батьківської допомоги вступив на акторський факультет. А це було нелегко, внаслідок шаленої популярності акторської професії. На відповідному рівні тримався і конкурс до професійної школи акторської майстерності — кілька десятків осіб на одне місце. Вчився Сергій у творчій майстерні Миколи Мащенка і Костянтина Степанкова, яка готувала насамперед акторів театральних. Проте юнака з нестандартними зовнішніми даними досить швидко помітили «кіношники», і на початку 1970-х студентом третього курсу, Іванов потрапляє на знімальний майданчик. Саме кіноекран приніс відомість і щирю любов глядачів його персонажам — «Кузнечику», «Ларіусику» та іншим. Актор відповідав кінематографу щирим захопленням. Він стояв біля витоків кінофестивалю «Молодість», був активним членом Спілки кінематографістів. Проте головним показником професійної гідності для кіноактора залишається галерея створених ним образів.

Творчий доробок Сергія Іванова налічує більше шестидесяти фільмів. Почавши зніматись у сімдесятих, він регулярно з'являвся на екрані аж до початку дев'яностих, коли розпад Радянського Союзу обернувся крахом для багатьох сфер культури, в тому числі й для українського кіновиробництва. Майже занепад кінопрокат, відвідуваність кінотеатрів скоротилася до мінімуму. Проте навіть у цих умовах, подолавши особисту кризу, Іванов все ж знаходить у собі сили відшукати своє місце у культурі незалежної країни.

Цікаво, що й першу державну відзнаку — звання заслуженого артиста — митець отримав саме на початку 1990-х з формулюванням «по сукупності робіт». Він спробував реалізувати себе в іпостасі режисера, дебютувавши із комедією «Медовий місяць». Водночас не залишив і акторської роботи на знімальному майданчику: він з'явився у ряді стрічок, серед яких — фільм 1997 року «Дві Юлії» (реж. О. Дем'яненко). Сергій Петрович також став ініціатором і автором створення надзвичайно цікавих проєктів на телебаченні, серед яких — «Наші за кордоном» та «Джерела з минулого».

До кожного зі своїх характерів Іванов ставився з глибокою увагою. Він шукав нові штрихи, прагнув ніколи не повторюватись. Його герої — харизматичні люди із позірною серйозністю, які все ще залишились дітьми. Акторів вдавались і драматичні, і комедійні іпостасі. Доброта — основна риса майже усіх його героїв, а їхні найкращі якості розкриваються з часом, за довгого і ретельного спостереження. Можливо тому епізодичні ролі Іванова не завжди мають вигляд закінчених портретів.

Шлях у кіно для актора почався вдало — у майстерні Миколи Мащенка і Костянтина Степанкова. Ці педагоги не обмежували своїх вихованців прокрустовим ложем теорії, а давали змогу творчо осмислювати життя. Микола Мащенко розповідав: «У 1968 році я вперше набирав студентів у свою майстерню. Серед інших абітурієнтів виділявся Сергій Іванов — худенький, смішний, сутулий і трохи незграбний. Тоді він мені чимось нагадав молодого Бикова... На перший погляд Сергій був непомітним, але щойно він з'являвся, всі раділи, а коли посміхався — усі починали посміхатись. Дивовижно харизматична була людина!»

Кінорежисери одразу помітили талановитого актора. Під час навчання він знявся у кількох фільмах — «Сім'я Коцюбинських», «Зорі не гаснуть» і «Випадкова адреса». Дебют його відбувся у стрічці режисера В. Ілленка «Зозуля з дипломом», де він зіграв роль міліціонера Сергія Свічки. Ця роль відкрила галерею «міліцейських» образів у творчості актора. «Так, гляди, і до генерала дослужусь», — жартував актор [1].

1972 року Сергій Іванов закінчив інститут. А вже 1973-го режисер Микола Мащенко запросив Іванова у «велике кіно» — на роль Сергія Брузжака у кіноепопеї «Як загартовувалась сталь». Ця робота продемонструвала, що Іванов може бути помітним і у маленькому епізоді. Після виходу картини

критики особливо відмітили його гру: мовляв, нікому не відомий актор буквально в одному кадрі зміг показати усю свою майстерність.

Одночасно із роботою над стрічкою «Як загартовувалась сталь» Миколи Мащенко на кіностудії імені Довженка Леонід Биков готувався до зйомок стрічки «В бій ідуть лише “старі”».

Дія стрічки відбувається протягом двох-трьох воєнних літніх місяців у розташуванні однієї з льотних частин. Головними героями фільму є льотчики-винищувачі «співочої» ескадрилі номер «2». «Старими» у льотчиків-винищувачів називали найбільш досвідчених, надійних, з великою практикою льотчиків, асів-професіоналів. Насправді ж їм було приблизно по двадцять-двадцять п'ять років. Бились вони відчайдушно, а жили недовго («Ти у мене — п'ятий», — говорить механік новоприбулому пілотові). На зміну загиблим приходять поповнення із льотних училищ пришвидшеного випуску. Це поповнення дивне — новачки-«жовторотики» є майже підлітками, вісімнадцятирічними юнаками. Тому їх, за змогою, не допускають до бойових дій. А Кузнечіку (лейтенанту Александрову), котрий додав собі рік для вступу у військове училище, — взагалі сімнадцять. У виконанні С. Іванова це насмішкуватий і дотепний балагур-балакун, улюбленець усієї ескадрилі. Та й призвисько його склалося цілком випадково. Він одразу привабив загальну увагу, оскільки «не знайшов нічого мудрішого, як ловити на аеродромі ... коників. Командир суворо його покарав, прозвавши «коником» [2]. Інша його іпостась виявляється у надзвичайній інтелігентності, безлічі ідей, таких неочікуваних від трохи сумного вчорашнього десятикласника...

Але ось минає зовсім небагато часу, і по команді «В бій ідуть лише “старі”!» колишні «жовторотики» кидаються до своїх літаків. І Александров-Кузнечик одразу доводить свою мужність і зрілість в небі, виявляючи готовність битися з ворогом.

Цей образ не позбавлений певної філософічності у парадоксальному поєднанні рис такого собі інтелектуала-пустуна з людиною, яка вчиться дивитися у очі смерті. Ця роль, виписана у дещо комедійному ключі, обертається і драматичною стороною — нелегкі випробування переживає у розпалі війни «Кузнечік».

Проте був і інший бік у цього геніального перевтілення, який виявив себе пізніше. Штамп «Кузнечік» міцно прикріпився до актора. На жаль,

це був саме той випадок, коли слава персонажа врешті затьмарила славу акторську. Саме як «Кузнечіка» впізнає актора на знімальному майданчику герой Олега Янковського у стрічці «Польоти уві сні та наяву».

Втім, робота з Леонідом Биковим на самому початку кар'єри стала для Іванова важливою віхою у творчості. Не кажучи про те, що вона принесла бажану популярність та стала запорукою отримання нових запрошень, робота на одному майданчику з великим режисером принесла молодому акторові неоціненний досвід та допомогла визначити амплу, у якому Іванов почувався найорганічніше.

Ставши з 1972 року актором Кіностудії імені Довженка, Сергій Іванов багато знімається в багатьох стрічках, серед яких є і телевізійні проекти — телесеріал «Народжена революцією», телефільм В. Криштофовича «За владу Рад».

Сімдесяті для Іванова — золотий час. Його персонажі милі та водночас переконливі. Акторський типаж Сергія Іванова виявився просто знахідкою для режисерів. Окрім того, за словами Г. Кохана, Іванов і справді був актор від Бога. Його професіоналізм не був наслідком навичок, а певною вродженою рисою. Він уже міг дозволити собі не братись за кожну роль, яку пропонують, а вибирати те, що було ближчим до душі.

Він створює образ Метьолькіна у музичній комедії О. Павловського «Архі-ме-ди!» (1975). Це — дебют режисера, і не все було досконало. Проте, серед інших сильних сторін фільму, критика відмічала вдалий акторський ансамбль. Але саме персонаж Іванова найбільше запам'ятовувався публіці: дивакуватий юнак з насмішкватим поглядом, розкутий у своїх жестах, рухах, із надзвичайно привабливою, невимушеною манерою поведінки. Спочатку герой справляє враження легковажного, такого, що не задумується над власним життям.

1976 року режисер В. Басов знімає фільм «Дні Турбіних» за роменом М. Булгакова «Біла гвардія». На головні ролі затверджено іменитих московських акторів, не вистачає лише виконавця на роль Ларіосика, бідного родича з Житомира.

У «Днях Турбіних» режисер Володимир Басов хотів бачити незграбно-го юнака, з м'яким характером та вічно переляканими очима, зворушливого, як Кузнечік, проте позбавленого його хлоп'яцтва і бравади, його здорової

нахабності. І, наче заперечуючи себе трирічної давності — льотчика-винищувача Александрова, кузен Ларіон бурмоче: «Я людина не воєнна». У всіх інтерв'ю Іванов стверджував, що саме цю свою роботу цінує найбільше. «Кузнєчік» виріс.

Уже з самого моменту появи в кадрі Ларіосик привертає до себе увагу глядача, змушує невідривно слідкувати за його подальшою долею, викликає зацікавленість на рівні з головними персонажами. Незграбний і наївний, Ларіон боїться призвести до найменшої незручності. Виявивши, що його не чекають, як йому думалось, і не впізнають, він миттю змінюється в обличчі і кидається до дверей. Коли його частують горілкою, він кволо намагається відмовитись, проте щоразу приймає чарку з тим неповторним виразом вдячності та захоплення, які властиві дитині, що вперше залучена до певних «ритуалів» дорослих.

Іванов для ролі Ларіосика виробляє пластику підлітка, що занадто швидко виріс і не знає ще до ладу, як поводитись зі своїм незграбним тілом. Ларіосик постійно щось розбиває, прищеплює Ніколці руку. І щоразу після такого ексцесу неймовірно страждає, намагається вибаченнями хоч якось покращити ситуацію. Проте навряд чи можна сказати, що в цьому герої присутній елемент комічності. Швидше якась щирість та безпосередність, вже не характерні юнакам його віку, якості, що до сліз здатні розчулити будь-кого. Ларіосик — це поет і мрійник, йому важко узгодити себе з буденністю, він ховається від світу «за кремовими шторами», і сам усвідомлює свою непристосованість. У цьому, мабуть, найбільша внутрішня драма персонажа — принаймні в екранному трактуванні Сергія Іванова. У своєму освідченні Лені він визнає, що опора з нього погана, зате він може любити, любити завжди своєю тихою, покірною любов'ю. Відмову Ларіон сприймає трагічно, але ще до озвучення вже змиряється з нею, так, як приймає поцілунок кузени: «Ну, в лоб, так в лоб».

До зйомок «Днів Турбіних» Іванов готувався чи не ретельніше, ніж до усіх попередніх фільмів. Вивчив напам'ять не тільки свої репліки, а й увесь сценарій. Ларіосика він грав як драматичну роль, без жодних реверансів у бік гумору, точно, тонко і розумно. Повторюється та ж історія, що мала місце на зйомках у Бикова: другорядний за початковим задумом персонаж стає одним з головних.

Іванов розраховував, що ця стрічка стане для нього перепусткою у драматичне кіно. Але не судилося. Після перших переглядів радянська цензура «кладе» фільм на «поличку», тож його Ларіосика мало хто побачив. А коли стрічка вийде на широкий екран, Іванову буде майже сорок.

Сергій Іванов продовжує багато зніматись, проте після Басова ніхто з режисерів так і не наважився дати актору «серйозну» роль. Загалом у сімдесятих актор знявся приблизно у двадцяти шести фільмах. Незважаючи на досить помітний український акцент, Сергія охоче знімали на всіх радянських кіностудіях. Отож досить швидко статус Іванова із перспективного молодого актора зростає до позначки «зірка радянського кіно».

Проте якщо раніше Іванов відмовлявся від пропозицій через колосальну зайнятість, то тепер він старанно уникав «коникоподібних» ролей.

У «Тривожному місяці вересні» Леоніда Осики (1976) Сергій Іванов виконує невелику роль — керівника комсомольського осередку Абросименка. Проте саме йому у зав'язці доручено спонукати Івана Капелюха (у виконанні Віктора Фокіна) до того, щоб він прийняв виклик до боротьби з ватагоюрозбійників, що тероризують село. Вирішальною для прийняття рішення розвідником Іваном є фраза Абросименка: «Звичайно, він вибере легший шлях», а, може, і той цілком дорослий погляд юнака, що супроводжував її — колючий, оцінюючий. Але уже кілька хвилин потому Абросименко-Іванов проявляє себе з іншого боку: це галасливий підліток, захоплений ідеєю, людина, що співпереживає, якій до всього є діло. Таке поєднання досить характерне для Сергія Іванова.

Цей епізод можна навіть назвати певною замальовкою до ролі у стрічці «Дачна поїздка сержанта Цибулі», де ці риси досягнуть апогею у своєму гумористичному трактуванні, де актор зіграв головну роль — молодого і завзятого сержанта Цибулі, котрий завжди проявляє ініціативу на військових операціях. Цибуля — гроза для німців, найнебезпечніший розвідник. Загалом усе у нього складається успішно, проте не таким чином, як планувалось. Його командир роздумує вголос: неясно, чи нагородити, чи покарати. За сюжетом стрічки, Цибуля відправляється в тил, до партизанів — з медикаментами, продовольством та вибухівкою. Проте, переплутавши вогнища, на яких німці обсмальювали реквізованих у населення поросят, зі знаками партизанів, Цибуля висаджується просто у осередок німців. Далі розгор-

таються пригоди хороброго, веселого солдата, що досягає перемоги над ворогом легко і невимушено, завдяки своєму винахідливому розуму та кумедним хитрощам (своєрідна альтернатива до всесвітньовідомого образу «бравого солдата Швейка»). Іванов у ролі молоденького розвідника поводить себе підкреслено по-діловому, як справжній начальник. Проте він все-таки залишається самим собою — юним і щирим. Таке поєднання саме по собі справляє комедійний ефект. Сергій Іванов у цьому характері надзвичайно органічний, такий собі «простакуватий П'єр Рішар, але українського типу» [3].

Як і належить справжньому герою, Цибуля знаходить собі друзів та плічників, а також дівчину, з якою в нього виникає взаємна симпатія. «Дурненькі» німці та зрадник-поліцай будуть переможені, завдання виконане, ворожий командуючий — взятий в полон, потрібні мости підірвані, а непотрібні поїзди — пущені під ухил. Актор відображає усе найкраще, що могло бути у рисах характеру тогочасної молоді у доброзичливо гумористичному ключі: діяльність, винахідливість, невичерпний оптимізм. Проте незважаючи на численні переваги, фільм довгий час пролежав на полиці. Ця стрічка — «майже соцартівський абсурд, зрозуміло, в контексті військової теми схвально не прийнятий», — пише дослідник Надія Мірошниченко [4].

У фільмі В. Лисенка 1978 року «Загін особливого призначення» Сергій Іванов виконує одну з головних ролей — Мудрякова. Його герой, очевидно, улюбленець публіки. Коли ми вперше бачимо його в кадрі, він розважає друзів пантомімічними етюдами. Разом з тим, коли загін виходить на завдання, Мудряков ставить занадто багато питань та іронізує. І разом з тим він — замріяний юнак, з дитячими, широко відкритими очима. «Мудряков чимось нагадує Кузнечіка — такий же зворушливий та поетичний. Повтор? Ні, продовження теми» [5]. Мудряков гине від ворожої кулі — із замріяною та здивованою посмішкою на обличчі. Проте для цієї ролі Іванов швидше за все використав добре впізнавані глядачем риси, ніж розвив до кінця окремий характер. Психологічний портрет героя виглядає незавершеним, окресленим лише кількома яскравими штрихами.

У стрічці А. Сурікової «Суєта суєт» (1978) Сергій Іванов зіграє роль таксиста Васі, створивши ще один веселий, світлий комедійний образ. Проте він наштотує і на серйозні роздуми про становлення характеру. Вася — надзвичайно тихий, а це не можна назвати характерним для звичної Іванову

ролі. Проте за його спокоєм вгадується внутрішня сила, і саме цим він виділяється з-поміж своїх ровесників. Іванов показує цього в міру скромного хлопчика з провінції як людину яскраву і впевнену у собі. Він спокійно і без зайвого галасу завойовує кохану дівчину, змушує батьків прийняти його несподіване рішення про одруження і впевнено досягає поставленої мети.

У стрічці «Звинувачення» (1984) режисера В. Савельєва йдеться про нещастя, що трапилось у маленькому містечку у розпал жнив — загинув директор автогосподарства. Навантажена зерном машина, у якій він сидів, зірвалася з обриву. Експертиза констатувала нещасний випадок, але з таким висновком погодились не всі. І от до містечка прибуває слідчий Ярош (у виконанні М. Волонтира). Сергій Іванов виконує роль войовничо настроєного проти головного інженера водія Шишка. Це — роль другого плану, проте вона відіграє значну роль у нагнітанні атмосфери нерозуміння, настороженості і таємничості довкола розслідування.

Попри те, що персонажі стрічок за участю Сергія Іванова зовсім різні, сутність їх переважно залишається незмінною: його герой милий, трохи наївний, мрійливо — романтичний, нескінченно добрий, дитинний, але в жодному разі не інфантильний. Можливо, смішний зовні, але насправді — глибоко трагічний. Природу схожості його персонажів варто шукати у особистих якостях актора. Сергій Іванов не копіює себе, а щоразу створює нову людину, органічно вписану в те унікальне середовище, в якому вона живе саме зараз. Актор вміє простежити екранну долю своїх героїв. Зазвичай навіть у невеликій за обсягом роботі він подає цілісний портрет. Проте найкращі риси його героїв все ж стають помітними за довгого спостереження.

Його акторське обдарування, можливо, так і не змогло розкритись повною мірою. Режисери бачили у ньому насамперед «вічного хлопчика», особистість, що ще тільки знаходиться на порозі дорослішання, залишається в полоні юнацького романтизму. Актор Сергій Іванов — це не лише типаж, що відповідав запитам часу, але й самобутній митець, яскравий представник своєї професії. Хай він у певному розумінні і став заручником акторської «маски», проте він не замкнувся всередині неї, а продовжував всесторонньо розвиватись. Глядач може переконатись у свіжості задумів Сергія Іванова, їх цікавості, намаганні йти в ногу з часом та задовільнити насущні потреби суспільства — будь це осмислення дійсності чи апеляція до історичної пам'яті.

1. *Данько Т.* Знайомтесь! // Новини кіноекрану. — 1975. — № 3. — С. 9.
2. *Неборак П.* В бій ідуть одні «старики» / Новини кіноекрану. — 1974. — № 3. — С. 5.
3. *Мірошниченко Н.* Дон Кіхот українського кіно // Кіно — Театр. — 2000. — № 3. — С. 8.
4. Там само. — С. 8.
5. *Архангельська Н.* Мечты сбываются // Советский экран. — 1979. — № 10.